

Σύντομη περίληψη της έκθεσης MED2050, 16 Ιανουαρίου 2025

Η Μεσόγειος το 2050

I. ΠΛΑΪΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ MED 2050

Ξεκινώντας το 2019, κατόπιν αιτήματος των χωρών της Μεσογείου που είναι μέλη της Σύμβασης της Βαρκελώνης, και εν μέσω επιταχυνόμενων απειλών για τη Μεσόγειο, αυτή η μελέτη με ορίζοντα το 2050 είχε τρεις βασικούς στόχους:

- Να προβλέψει τις εξελίξεις των μεσογειακών οικοσυστημάτων στις επόμενες τρεις δεκαετίες και να καθορίσει τις προϋποθέσεις για τη βιωσιμότητά τους.
- Να εντοπίσει πιθανούς κινδύνους κρίσεων ή ρήξεων, καθώς και ευκαιρίες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη μελλοντική πορεία της περιοχής.
- Να προσφέρει χρήσιμα στοιχεία για τη μετάβαση της Μεσογείου προς βιώσιμες μορφές ανάπτυξης.

Η Μεσόγειος Θάλασσα βρίσκεται στο επίκεντρο αυτής της μελέτης. Η εξέλιξή της αναλύεται με βάση όλες τις αλληλεξαρτήσεις της: με τις παράκτιες ζώνες και τις θαλάσσιες δραστηριότητες, όπως ο τουρισμός, με τα υδρογραφικά συστήματα και τις ανθρώπινες δραστηριότητες που συνδέονται με αυτά, λαμβάνοντας υπόψη τις δημογραφικές και περιβαλλοντικές αλλαγές που θα την επηρεάσουν.

Αυτός ο απολογισμός δεν περιορίζεται σε μια απλή προβολή για το τι μπορεί να συμβεί το 2050, αλλά ενσωματώνει τις οπτικές των ενδιαφερόμενων φορέων για το μέλλον της περιοχής, παρουσιάζει αντιθετικά σενάρια πιθανών εξελίξεων, διερευνά διάφορες πιθανές ρήξεις – θετικές και αρνητικές – και προτείνει μονοπάτια μετάβασης προς τις πιο επιθυμητές προοπτικές, σε περίπτωση που οι χώρες της περιοχής επιδιώξουν μια βιώσιμη αναπτυξιακή πορεία. Η μελέτη υιοθετεί μια συστημική προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις διαστάσεις του μέλλοντος: τις πιέσεις από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, τις οικολογικές διεργασίες, τις γεωπολιτικές εξελίξεις, το οικονομικό περιβάλλον, τις κοινωνικές και πολιτιστικές μεταβολές, τα μοντέλα διακυβέρνησης και τις τεχνολογικές καινοτομίες. Στη μελέτη συμμετείχαν περισσότεροι από εκατό εμπειρογνώμονες από περίπου είκοσι χώρες, ενώ ζητήθηκε η γνώμη κορυφαίων προσωπικοτήτων και ομάδες νέων.

II. ΚΥΡΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Οι μετασχηματισμοί που θα επηρεάσουν τη Μεσόγειο Θάλασσα και την ευρύτερη περιοχή έως το 2050 θα εκδηλωθούν σε ένα ήδη ευάλωτο περιβάλλον. Μετά την Αρκτική, η Μεσόγειος είναι η περιοχή του κόσμου που θερμαίνεται με τον ταχύτερο ρυθμό. Παρότι αποτελεί μία από τις πλουσιότερες περιοχές παγκοσμίως σε βιοποικιλότητα, παρουσιάζει ένα από τα μεγαλύτερα οικολογικά ελλείμματα (διαφορά μεταξύ οικολογικού αποτυπώματος και βιοχωρητικότητας). Φιλοξενεί επίσης το 60% του παγκόσμιου

πληθυσμού που ζει σε συνθήκες λειψυδρίας. Επιπλέον, είναι η πιο ρυπασμένη θάλασσα από πλαστικά και η πλέον υπεραλιευμένη, με μείωση των αλιευμάτων κατά 30% μεταξύ 1994 και 2017. Διάφοροι παράγοντες, όπως η κλιματική αλλαγή, η αύξηση του πληθυσμού και η εντατικοποίηση των παρακτινών δραστηριοτήτων, αναμένεται να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη θάλασσα, το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής.

Τρεις βασικές τάσεις αξίζει να επισημανθούν:

- Η μέση θερμοκρασία στη Μεσόγειο εκτιμάται ότι θα ξεπεράσει τους 2°C έως το 2040 και θα φτάσει τους 2,3°C μέχρι το 2050. Αυτό θα οδηγήσει σε συχνότερα ακραία φαινόμενα, όπως ξηρασίες, πλημμύρες, καύσωνες στην ξηρά και στη θάλασσα. Παράλληλα, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας κατά αρκετά εκατοστά και η αύξηση των ακραίων καιρικών φαινομένων θα επιβαρύνουν την προστασία των ακτών, τις υποδομές και τις τοπικές κοινότητες.
- Παρότι στις περισσότερες χώρες η δημογραφική μετάβαση έχει ήδη ολοκληρωθεί, ο συνολικός πληθυσμός της Μεσογείου προβλέπεται να αυξηθεί κατά 20-30%, φτάνοντας τα 630-690 εκατομμύρια έως το 2050 (από 520 εκατομμύρια το 2022). Η αύξηση αυτή θα συγκεντρωθεί κυρίως στις πόλεις και τις παρακτινές ζώνες, ιδίως στα ανατολικά και νότια της Μεσογείου, όπου η πληθυσμιακή ανάπτυξη από το 1985 ενδέχεται να φτάσει το 50%. Αυτό θα εντείνει τις πιέσεις στις αστικές περιοχές, την τουριστική ανάπτυξη και τις γεωργικές εκτάσεις, ενώ αντιθέτως στον Βορρά προβλέπεται δημογραφική στασιμότητα ή ακόμα και μείωση.
- Ολόκληρο το θαλάσσιο οικοσύστημα θα μετασχηματιστεί και εν μέρει θα "τροπικοποιηθεί", με την υπερθέρμανση του πλανήτη να οδηγεί σε σημαντικές ανακατατάξεις στην κατανομή των φυσικών οικοτόπων, των ειδών και της θαλάσσιας παραγωγικότητας, ιδίως ως αποτέλεσμα των συχνότερων θαλάσσιων θερμικών κυμάτων στις λιμνοθάλασσες. Η ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας μπορεί να συμβάλει στην κάλυψη της αυξανόμενης ζήτησης σε θαλάσσια προϊόντα, ωστόσο, η επέκτασή της ενδέχεται να επιφέρει νέες προκλήσεις για τη βιωσιμότητα των θαλάσσιων πόρων.

Όλες οι δραστηριότητες και τα εδάφη της περιοχής θα επηρεαστούν από σημαντικές αλλαγές, με κίνδυνο αυξανόμενης εξάρτησης σε διατροφικό, οικονομικό και γεωπολιτικό επίπεδο. Τίθενται ερωτήματα σχετικά με τις συνολικές προοπτικές ανάπτυξης και την ικανότητα μεσογειακών χωρών να βρουν τη θέση τους στη συνεχιζόμενη ψηφιακή και βιομηχανική επανάσταση, καθώς και σχετικά με το μέλλον βασικών τομέων όπως ο τουρισμός, οι μεταφορές και η ενέργεια. Η πολιτική αβεβαιότητα παραμένει έντονη, με επίμονες εντάσεις γύρω από τις γεωπολιτικές ισορροπίες, τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και τις αξιακές αλλαγές. Οι συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή ενδέχεται να αποκτήσουν μόνιμο χαρακτήρα, ενώ η θέση της Ευρώπης στη Μεσόγειο, η εξέλιξη του διεθνούς δικαίου και ο κίνδυνος κατακερματισμού της περιοχής προκαλούν ανησυχία. Τα σενάρια ενσωματώνουν αυτές τις αβεβαιότητες και τους πιθανούς κλυδωνισμούς, είτε πρόκειται για μια ταχύτερη από το αναμενόμενο περιβαλλοντική κρίση είτε για δραστικά μέτρα προς την κατεύθυνση της απαλλαγής των μεταφορών από τον άνθρακα σε περιφερειακό επίπεδο.

III. ΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ, ΟΠΩΣ ΤΑ ΑΝΤΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η ανάλυση των συνεντεύξεων με ομάδες νέων και προσωπικότητες από την περιοχή καταλήγει σε ένα κοινό συμπέρασμα: οι κοινωνίες βρίσκονται αντιμέτωπες με πολλαπλές κρίσεις, οι οποίες όμως μπορούν να αποτελέσουν πηγή ελπίδας και ευκαιριών για το μέλλον. Η Μεσόγειος μπορεί να εξελιχθεί σε ένα εργαστήριο δοκιμών για νέες μορφές ανάπτυξης, βασισμένες στη συνεργασία όλων των τοπικών φορέων.

Από τη διαδικασία διαβούλευσης αναδείχθηκαν οκτώ βασικές προτεραιότητες, με τις πλέον συχνά επαναλαμβανόμενες να είναι οι εξής:

- (1) Λήψη υπόψη της πρόληψης μεγάλων κινδύνων και προετοιμασία για τις αναπόφευκτες προσαρμογές
- (2) Αποφυγή μη αναστρέψιμων μεταβολών στη θάλασσα και τη γη, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την ποιότητα, τη βιοποικιλότητα και την παραγωγικότητα.
- (3) Πρόβλεψη δημογραφικών και χωροταξικών ανακατατάξεων, με την προώθηση ενεργών πολιτικών περιφερειακού σχεδιασμού.
- (4) Προσαρμογή της περιφερειακής διακυβέρνησης, με ενίσχυση της εφαρμογής της νομοθεσίας, της αρχής της επικουρικότητας και της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών.
- (5) Προώθηση μιας δίκαιης μετάβασης σε νέα μοντέλα οικονομικής δραστηριότητας, αξιοποιώντας τα ιδιαίτερα τοπικά και μεσογειακά πλεονεκτήματα.

IV. ΈΞΙ ΣΕΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Το εύρος των αβεβαιοτήτων και η ποικιλία των οραμάτων που διαμορφώνονται από τους ενδιαφερόμενους φορείς καθιστούν αναγκαία την εξέταση εναλλακτικών σεναρίων για το μέλλον. Τα σενάρια αυτά συνδυάζουν τεκμηριωμένες υποθέσεις για κρίσιμες μεταβλητές του συστήματος, επιτρέποντας την ανάδειξη των βασικών προκλήσεων αλλά και των δυνατοτήτων δράσης σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Έξι σενάρια περιγράφουν πιθανές εξελίξεις έως το 2050. Η ανάπτυξή τους βασίστηκε σε δύο κύρια χαρακτηριστικά:

- Ο μεγάλος αριθμός μεταβλητών (37), που επιτρέπει μια πιο λεπτομερή ανάλυση.
- Η χρήση δύο διαφορετικών μεθόδων: η πρώτη βασίστηκε στη μορφολογική ανάλυση, ενώ η δεύτερη στην ιεράρχηση των βασικών κινητήριων παραγόντων.

Από τη συλλογική επεξεργασία των αποτελεσμάτων προέκυψαν έξι ισχυρά σενάρια.

Σενάριο 1: Αδράνεια, περιθωριοποίηση της Μεσογείου και πραγματισμός (τάση ή *Business as usual*).

Η συνέχιση των τρεχουσών τάσεων οδηγεί σε παράλυση και σταδιακή παρακμή της περιοχής. Αυτή η αδράνεια εκδηλώνεται με την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων, τον κατακερματισμό των κοινωνιών, τις συγκρούσεις για την πρόσβαση στους πόρους και την περιθωριοποίηση της περιοχής στην παγκόσμια σκηνή. Σε ένα πλαίσιο διπολικής δυναμικής (ΗΠΑ-Κίνα), παρατηρείται αδύναμη οικονομική ανάπτυξη στον Βορρά και πιο έντονη οικονομική δραστηριότητα στον Νότο, με συνέχιση της μητροπολιτικοποίησης και του παραλιακού εκτοπισμού. Οι πολιτικές επιλογές δίνουν έμφαση στην εθνική αυτάρκεια και αυτονομία, ενώ λαμβάνονται μέτρα κοινωνικής αναδιανομής προκειμένου να αποφευχθούν κοινωνικές αναταράξεις. Η κοινωνία των πολιτών παραμένει διχασμένη ανάμεσα στον ρεαλισμό, την παραίτηση και την εξέγερση, χωρίς όμως τη δομή που απαιτείται για μια αποτελεσματική αλλαγή. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αδράνειας και αποσυντονισμού, εφαρμόζονται μόνο κάποιες στοχευμένες παρεμβάσεις για τη διασφάλιση βασικών προτεραιοτήτων, όπως η διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Σενάριο 2: Σοκ κρίσεων και αναγκαστική προσαρμογή

Η συσσώρευση κρίσεων και σοκ ωθεί τις χώρες και τις κοινωνίες να προσαρμοστούν άμεσα και υπό πίεση. Αυτές οι κρίσεις—και οι καταστροφές που τις συνοδεύουν—οδηγούν αρχικά σε αποσταθεροποίηση, αλλά στη συνέχεια αναπτύσσονται μηχανισμοί προσαρμογής που ενισχύουν τοπικά δίκτυα ανθεκτικότητας. Το παγκόσμιο πλαίσιο παραμένει ασταθές, με συνεχή ρίσκα οικονομικών κρίσεων, γεωπολιτικών εντάσεων και κλιματικών μεταβολών. Οι πολιτικές ηγεσίες αποδεικνύονται αδύναμες, γεγονός που ανοίγει τον δρόμο σε αυταρχικά καθεστώτα, τα οποία προβάλλονται ως "λύσεις ανάγκης" απέναντι στην κρίση. Οι οικονομίες των μεσογειακών χωρών στρέφονται προς την αυτάρκεια, περιορίζοντας τις εξωτερικές εξαρτήσεις. Παρά τις αντιξοότητες, οι κοινωνίες καταφέρνουν να οργανωθούν και να δράσουν αλληλέγγυα, κυρίως σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Η προσαρμογή και η ενίσχυση της ανθεκτικότητας καθίστανται πλέον επιτακτική ανάγκη, ενώ ταυτόχρονα αυξάνονται οι τάσεις τοπικών ή περιφερειακών αποσχιστικών κινήμάτων, βασισμένων σε κοινοτικούς, πολιτιστικούς ή θρησκευτικούς δεσμούς.

Σενάριο 3: Ανάπτυξη με κάθε κόστος σε μια κατακερματισμένη Μεσόγειο

Σε αυτό το σενάριο, η οικονομική ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας αποτελούν τις βασικές προτεραιότητες, με κύριο στόχο την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων. Σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από τον παγκόσμιο ανταγωνισμό για πρόσβαση σε πόρους και αγορές, η συνεργασία είναι περιορισμένη και ασταθής. Ο φιλελευθερισμός, η κρατικά ελεγχόμενη οικονομία και ο προστατευτισμός γίνονται εργαλεία για την ενίσχυση της οικονομικής ισχύος των χωρών και την αξιοποίηση των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων. Αυτή η προσέγγιση, είτε από κρατικούς είτε από ιδιωτικούς φορείς, δημιουργεί συνθήκες αστάθειας και εντείνει τον κίνδυνο κατακερματισμού. Δίνεται έμφαση στη βραχυπρόθεσμη κερδοφορία του κεφαλαίου, οδηγώντας σε εντατική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, τόσο στη στεριά όσο και στη θάλασσα. Το αποτέλεσμα είναι η συνεχής υποβάθμιση της βιοποικιλότητας και η απώλεια των οικοσυστημάτων και των υπηρεσιών τους.

Σενάριο 4: Ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση για την πράσινη και γαλάζια μετάβαση

Η επιτυχία της πολυμερούς συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των μεσογειακών χωρών βασίζεται σε δύο φιλόδοξους στόχους: την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050 και την ενσωμάτωση της περιοχής στην παγκόσμια οικονομία. Η επιλογή αυτή έρχεται μετά από μια περίοδο έντονης περιβαλλοντικής υποβάθμισης, που ακολουθείται από αυξανόμενες κοινωνικές πιέσεις για μια πιο αποφασιστική περιφερειακή πολιτική. Η αποτυχία των εθνικών ή διμερών προσεγγίσεων στην αντιμετώπιση κρίσεων (υγειονομικών, περιβαλλοντικών κ.λπ.), σε συνδυασμό με τις ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις για έργα κοινού ενδιαφέροντος, όπως η ενέργεια και το κλίμα, οδηγεί σε μια νέα στρατηγική. Αυτή βασίζεται, αφενός, στην προώθηση μιας πράσινης και γαλάζιας μετάβασης σε περιφερειακό επίπεδο, αξιοποιώντας τεχνολογίες και οικονομικά κίνητρα, και αφετέρου, στη δημιουργία μιας περιφερειακής κοινής αγοράς που ενισχύει την καινοτομία. Αυτή η δυναμική προσελκύει επενδύσεις από όλο τον κόσμο, με το μοντέλο να επεκτείνεται και σε άλλες οικολογικά ευαίσθητες περιοχές, όπως η λεκάνη του Νείλου και ο Αμαζόνιος.

Σενάριο 5: Ένα άλλο, ειδικά μεσογειακό μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης

Αυτό το εναλλακτικό μοντέλο βασίζεται σε τρεις βασικές τάσεις: την αυξανόμενη πίεση για περιβαλλοντική προστασία, την αναζήτηση μιας πιο ισορροπημένης σχέσης μεταξύ Βορρά και Νότου στη Μεσόγειο και την ενίσχυση του ρόλου των τοπικών κοινωνιών και των πολιτών. Ο στόχος είναι η μετάβαση προς ένα πιο βιώσιμο αναπτυξιακό μοντέλο, μέσα από μακροπρόθεσμες, καλά σχεδιασμένες αλλαγές στα οικονομικά συστήματα και τις μορφές διακυβέρνησης, λαμβάνοντας υπόψη την πολιτισμική ποικιλομορφία και τις εθνικές και τοπικές ιδιαιτερότητες. Οι μεσογειακές χώρες προχωρούν σε μια διαδικασία μετάβασης προς νέες μορφές οικοανάπτυξης, προσαρμοσμένες στα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες κάθε περιοχής. Με την αποδυνάμωση της παγκοσμιοποίησης, δίνεται έμφαση στην τοπική ανάπτυξη και στη συνεργασία μεταξύ των χωρών του Νότου, ενώ ενισχύεται η συμμετοχική διακυβέρνηση. Η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, η μείωση της εξάρτησης από εξωτερικούς παράγοντες (π.χ. επισιτιστική ασφάλεια) και η υιοθέτηση νέων επιχειρηματικών μοντέλων που λαμβάνουν υπόψη τις πολιτιστικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες, βρίσκονται στο επίκεντρο αυτού του μοντέλου.

Σενάριο 6: Η Μεσόγειος Θάλασσα ως παγκόσμιο κοινό αγαθό

Το σημείο εκκίνησης αυτού του σεναρίου είναι η σοβαρή υποβάθμιση της Μεσογείου, η οποία προκαλεί ισχυρές αντιδράσεις σε παγκόσμιο επίπεδο από κοινωνίες, κράτη και διεθνείς οργανισμούς. Η λογική που επικρατεί εδώ είναι ότι η Μεσόγειος, μια μοναδική εστία βιοποικιλότητας, μπορεί να σωθεί μόνο εάν θεωρηθεί ως παγκόσμιο κοινό αγαθό. Αυτό οδηγεί στη δημιουργία ενός διεθνούς, φιλόδοξου προγράμματος αποκατάστασης της οικολογικής ποιότητας της θάλασσας, με χρηματοδότηση από τη διεθνή κοινότητα. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, καθιερώνεται ένα νέο μοντέλο συνεργασίας μεταξύ των πολιτών, των τοπικών κοινωνιών, των παραθαλάσσιων χωρών και της διεθνούς κοινότητας. Η διαχείριση της Μεσογείου ως κοινού αγαθού ενισχύεται με τη δημιουργία ενός ειδικού θεσμού, που αξιοποιεί τόσο δημόσιους όσο και ιδιωτικούς πόρους. Αυτή η νέα προσέγγιση επεκτείνεται σε όλη την περιοχή, με μια ολιστική διαχείριση των φυσικών πόρων, από τις παράκτιες ζώνες μέχρι τις ενδοχώρες. Η Μεσόγειος, ως

αποδέκτης όλων αυτών των προσπαθειών, γίνεται σύμβολο αυτής της συλλογικής αναγέννησης, χτισμένης σε συνεργασία με τη φύση.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΟΜΕΝΑ Β'ΗΜΑΤΑ

Από την πρόβλεψη αυτή έως το 2050, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

- **Αν δεν υπάρξουν σημαντικές αλλαγές, η Μεσόγειος θα βρῖσκεται το 2050 σε σαφώς πιο ανησυχητική κατάσταση σε σύγκριση με σήμερα.** Όλα τα οικοσυστήματα θα υποστούν σημαντικές μεταβολές, ενώ οι συνθήκες για την ανθρώπινη διαβίωση και δραστηριότητα θα επιδεινωθούν σε όλες τις περιοχές. **Η περιοχή θα καταστεί πιο ευάλωτη** λόγω εξωτερικών παραγόντων που δεν μπορεί να ελέγξει, όπως η κλιματική αλλαγή και οι διακυμάνσεις στο παγκόσμιο οικονομικό και γεωπολιτικό περιβάλλον. **Σοβαρές κρίσεις και τοπικές καταρρεύσεις δεν μπορούν να αποκλειστούν.**
- Η αδράνεια και η πολιτική των μικρών, σταδιακών αλλαγών δεν αποτελούν βιώσιμες επιλογές μακροπρόθεσμα. Αντιμέτωποι με τις αναμενόμενες διαταραχές, **θα χρειαστούν αποφασιστικές και τολμηρές παρεμβάσεις για την υιοθέτηση ταχύτερων και πιο αποτελεσματικών λύσεων.** Η ανανέωση της διακυβέρνησης είναι απαραίτητη για την επιτυχή μετάβαση: αποκέντρωση, ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών, προώθηση της συμμετοχής των γυναικών, εφαρμογή του κράτους δικαίου, διασφάλιση της ποιότητας της πληροφόρησης, μεταξύ άλλων.
- Όλα τα σενάρια βιώσιμης ανάπτυξης απαιτούν **νέες μορφές συνεργασίας και εταιρικών σχέσεων.** Αυτό ισχύει τόσο για τις σχέσεις μεταξύ Ευρώπης και των νότιων και ανατολικών ακτών της Μεσογείου, όσο και για τις συνεργασίες νότου-νότου, καθώς και για τη διασύνδεση της Μεσογείου με τις γειτονικές της περιοχές και την παγκόσμια κοινότητα. Πράγματι, **η περιοχή θα είναι όλο και λιγότερο σε θέση να στηριχθεί αποκλειστικά στις δικές της δυνάμεις για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που την περιμένουν.** Ως εκ τούτου, η ενεργή συμμετοχή στις διεθνείς πολιτικές είναι κρίσιμης σημασίας.
- Παρόλο που εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά εμπόδια στη δράση, **υπάρχουν και περιθώρια για πρόοδο.** Η αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Μεσογείου, όπως ο πολιτιστικός πλούτος, η γεωγραφική της ελκυστικότητα, η διαθεσιμότητα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ο νεανικός πληθυσμός του νότου, μπορεί να αποτελέσει συγκριτικό πλεονέκτημα. Επιπλέον, σε διεθνές επίπεδο διανοίγονται ευκαιρίες, όπως η πρόοδος στο Δίκαιο της Θάλασσας, η αύξηση της χρηματοδότησης για την κλιματική αλλαγή και τη βιοποικιλότητα, καθώς και η ενισχυμένη επιρροή μεγάλων ΜΚΟ.
- Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε **την επιθυμία ενός αυξανόμενου αριθμού οικονομικών φορέων και περιφερειών να αλλάξουν τα μοντέλα ανάπτυξης,** προκειμένου να ανταποκριθούν στις υφιστάμενες δυσλειτουργίες που παρατηρούνται, όπως οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού. Παράλληλα, υπάρχει αυξανόμενη συνειδητοποίηση σχετικά με τη σκοπιμότητα και την οικονομική αξία της εφαρμογής πιο υπεύθυνων πρακτικών: κυκλική οικονομία, λύσεις βασισμένες στη φύση, διαχείριση του νερού ως κοινό αγαθό, αγροοικολογία, βιώσιμη κατοικία, φορολογικά κίνητρα που συνδυάζουν κοινωνική δικαιοσύνη, απασχόληση και περιβαλλοντική προστασία. Ωστόσο, δεν πρέπει να υποτιμούμε τις δυνάμεις της αδράνειας και τις πιέσεις που ασκούνται υπέρ της διατήρησης του status quo με γνώμονα τη βραχυπρόθεσμη κερδοφορία.

Σύμφωνα με τη μελέτη, η σύναψη μιας διεθνούς συμφωνίας για ένα ελάχιστο πλαίσιο «πολιτικών χωρίς τύψεις» είναι πλέον εφικτή. Ωστόσο, οι πολιτικές αυτές από μόνες τους δεν επαρκούν για να σταθεροποιήσουν την περιοχή.

Απαιτείται, λοιπόν, μια πιο προληπτική προσέγγιση, προκειμένου να επιταχυνθούν οι μεταβατικές διαδικασίες και να μειωθεί ο κίνδυνος διαταραχών σε όλους τους τομείς. Μια έγκαιρη προετοιμασία θα επέτρεπε μεγαλύτερη ευελιξία και προσαρμοστικότητα, διασφαλίζοντας τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να σχεδιαστούν αποτελεσματικοί μηχανισμοί διαχείρισης κρίσεων, **ώστε να εξασφαλιστούν οι αναγκαίοι χρόνοι και πόροι για την ομαλή εφαρμογή των απαιτούμενων μεταβάσεων.**

Η αναζήτηση αυτών των μονοπατιών μετάβασης, τόσο σε μεσοπρόθεσμο όσο και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, θα αποτελέσει αντικείμενο συγκεκριμένων δράσεων σε συνεργασία με διάφορες υποπεριφέρειες. Ο στόχος δεν είναι μόνο η αποφυγή ή η διαχείριση μελλοντικών κρίσεων, αλλά και **η ανάδειξη της Μεσογείου ως εργαστηρίου καινοτόμων λύσεων για την οικολογική ανάπτυξη μεγάλων περιοχών** γύρω από μια θάλασσα που αποτελεί ταυτόχρονα δείκτη και καταλύτη της προόδου. Αυτή η φιλόδοξη πρωτοβουλία, που βασίζεται σε μια συλλογική προσπάθεια κινητοποίησης, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως παράδειγμα για τον υπόλοιπο κόσμο.

Πίνακας έξι σεναρίων

(Η πιθανότητα εμφάνισης εκτιμάται σύμφωνα με τη σειρά των σεναρίων :

1. υψηλή (τάση), 2. μέτρια, 3. μέτρια, 4. μέτρια, 5. χαμηλή, 6. χαμηλή

1. Αδράνεια, περιθωριοποίηση της Μεσογείου και πραγματισμός	2. Σοκ κρίσεων και αναγκαστική προσαρμογή	3. Ανάπτυξη με κάθε κόστος σε μια κατακερματισμένη Μεσόγειο
4. Ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση για την πράσινη και γαλάζια μετάβαση	5. Ένα άλλο, ειδικά μεσογειακό μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης	6. Η Μεσόγειος Θάλασσα ως παγκόσμιο κοινό αγαθό